

UOT 94 (479.24)

**APREL İŞĞALINDAN SONRA AZƏRBAYCAN KƏNDİNDƏ
SOSIAL SİYASƏT (1920-1925-Cİ İLLƏR)****İ.S.ƏHMƏDOVA**
Bakı Dövlət Universiteti
iradehmedova33@gmail.com

Məqalədə aprel işğalından sonra Azərbaycan kəndində bolşevik rəhbərliyinin apardığı sosial siyasət, onun məqsəd və vəzifələri araşdırılır. “Çanaq” siyasətinin mahiyyəti, ərzaq və aqrar siyasət məsələləri də konkret faktlarla təhlil edilir. Həmçinin Yeni İqtisadi Siyasətin həyata keçirilməsinin çətinlikləri və onun Azərbaycan variantı araşdırılır.

Açar sözlər: sosial siyasət, ərzaq, “çanaq” vergisi, Azərbaycan kəndi, Qayçı problemi, Yeni İqtisadi Siyasət.

Aprəl işğalı ilə hakimiyyəti ələ keçirən bolşeviklər bir çox sahələrdə olduğu kimi, aqrar məsələnin həlli istiqamətində və bütövlükdə Azərbaycan kəndində həyata keçirdikləri sosial siyasətdə ciddi səhvlərə yol verirdilər. Dünya təcrübəsindən təcrid olunan bolşeviklər iqtisadiyyatın və aqrar məsələnin həll olunması modelinin yeni formasını yaradaraq təcrübəli mütəxəssisləri tətbiq edir və bununla da kadr potensialına ağır zərbələr vurur, yeni idarəetmə kadrlarına isə hələ ki, malik deyildilər. Buna görə də aprel işğalından sonra Azərbaycan kəndində gərgin mürəkkəb vəziyyət yarandı. Sosial siyasətdə həyata keçirilən tədbirlər hələ ki, istənilən nəticəni vermirdi.

Dövlətin inzibati qərarlarının gücünə baxmayaraq, sosial siyasətdə ciddi və mürəkkəb ziddiyyətlər yaranmağa başlayırdı. Ona görə ki, nə dövləti və nə də əhalini idarə edə biləcək savadlı mütəxəssis kadrlar çatışmır və həm də düzgün sosial siyasət proqramı hələ ki, yox idi.

1921-ci ilin yazında Petroqradda və Moskvada olduğu kimi, Azərbaycanda da bir çox müəssisələrdə tətillər oldu. Buna səbəb ərzaq qıtlığı, çörək normasının azaldılması idi. 1920-ci ilin sonu-1921-ci ilin əvvəllərində respublikada çörək qıtlığı yarandı. Respublikada gündəlik zəruri istehlak malları azalmış, ərzaq çatışmırdı. Bakı şəhərində əhalini çörəklə təmin etmək üçün kartoçka sistemi tətbiq olundu (13, 11 aprel, 1921). Bir tərəfdən də mürəkkəb daxili və beynəlxalq vəziyyət mövcud siyasi durumu gərginləşdirdi. AK(b) P-nin hazırladığı və Mərkəzə göndərdiyi gizli arayışda deyilirdi ki, Azərbaycan kənd-

liləri çevrilişdən sonra ağır vəziyyətdə yaşayırlar. Kəndlərdə aclıqdır. Ac kəndlilərin sayı getdikcə artır. Qarabağda, Ağdamda, Zəngəzurda üsyanlar baş verir. Kəndlilər mövcud hakimiyyətə inanmırlar. Çox yerlərdə tətillər olur (5, i.90, 2-3). Tətillər zamanı fəhlələr deyirdilər ki, «Çörək verin. Yoxsa evə qayıdırıq». Xəzər nəqliyyatçıları da tətillər etmişdilər (13, 19 aprel, 1921). Bakıda, Azərbaycan qəzalarında kəndli həyəcanları baş verirdi. Bu çıxışları rəsmi hakimiyyət orqanları «əksinqilab» kimi, «bandit hərəkətləri» kimi hesab edirdilər. Yaranmış mürəkkəb vəziyyət Azərbaycan rəhbərliyini narahat etməyə bilməzdi. Az.MİK tərəfindən 1922-ci ildə aparılan yoxlamalar nəticəsində məlum olmuşdu ki, Zəngəzur, Qaryagin, Şuşa, Cavanşir, Ağdam, Cəbrayıl və b. bölgələrdə əhalinin iqtisadi və ictimai-siyasi vəziyyəti olduqca ağırdır, kənd təsərrüfatı dağıdılıb, sosial problemlər çoxalıb. Həyəcanlı vəziyyətə dözməyən əhali hakimiyyət orqanlarına qarşı silahlı müqavimət göstərmişlər. Təkcə Qarabağda 15-ə qədər üsyançı dəstə fəaliyyət göstərirdi. Əhalinin vəziyyətini nəzərə alaraq Kürdüstan qəzasının əhalisinin vahid kənd təsərrüfatı vergisindən azad edilməsi təklif edilmişdi (1, i.134, 4-8). Yaranmış vəziyyəti nəzərə alaraq, RK (b) P MK Siyasi Bürosunun 1920-ci ilin noyabrında V.İ.Lenin tərəfindən hazırlanmış qərar layihəsində deyilirdi: «Azərbaycanda ərzaq siyasəti yumşaldınsın, yəni: Azərbaycanda, Muğandan kənarda kəndlilərdən heç taxıl da alınmasın. Muğanda isə son dərəcə ehtiyatla alınsın» (12, c.42, 216).

XDİK komissarı H.Sultanov tərəfindən Az.MİK-ə və AK(b) P MK-ya 1921-ci ilin dekabrında göndərilən məruzədə deyilirdi ki, kəndlərdə ərzaq vəziyyəti çox ağırdır. Hökm sürən ərzaq böhranı bizim təsərrüfat-iqtisadi və sosial-siyasi siyasətimizə ciddi təsir göstərir. Kəndlərdə olan aclıq fəlakətdir. Dövlət ciddi tədbirlər həyata keçirməlidir (4, i.4, 35).

Yaranmış acınacaqlı vəziyyəti aradan qaldırmaq və ərzaq vergisinin mahiyyətini izah etmək üçün AK(b) P Təşkilat Bürosunun 30 noyabr 1921-ci il qərarı ilə Az.MİK aparatı öz işini gücləndirdi və xüsusi komissiya yaradaraq onun üzvlərini respublikanın müxtəlif bölgələrinə ezam etdi (3, i.2917, 22).

Ərzaq vergisinə keçid haqqında Az.MİK-nın verdiyi dekretə göstərilirdi ki, 1922-ci ildə kənd təsərrüfat vergisini təlimata uyğun göstərilən qaydada toplamaq lazımdır. Kənd təsərrüfat vergisini toplamaq üçün Az.MİK xüsusi olaraq XKS-yə ayrıca göstərişlər də verdi (13, 7 mart, 1922).

Dövlətin sosial siyasətində diqqət mərkəzində dayanan əsas məsələ ərzaq vergisinin miqdarının müəyyən edilməsi idi. Qeyd edilirdi ki, yerli şərait və kəndli təsərrüfatlarının təqdimatından asılı olaraq müəyyən edilirdi. Yenə də ən yüksək vergi varlı qolçomaq təsərrüfatlarının üzərinə qoyulurdu. Sovet dövlətinin 1921-ci il mart-aprel aylarında dekretləri ilə taxıl, kartof, yumurta, süd məhsulları, yun, dəri, tütün və b. məhsullara natural vergi qoyulması müəyyən olundu (9, 226). Ərzaq vergisinin tətbiqi ticarəti canlandırdı, iqtisadiyyatı inkişaf etdirdi, fəhlə-kəndli ittifaqını, sovet hakimiyyətinin iqtisadi və sosial-siyasi dayaqlarını möhkəmlətdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın partiya və hakimiyyət orqanları

sosial siyasətdə mərkəzi məsələ olan kənd təsərrüfat vergisini həyata keçirməyə hazır deyildi. Tələm-tələsik yeni vergi siyasətinin tətbiqi, vəzifəli məmurların yeni siyasətin mahiyyətini bilməməsi, ayrı-ayrı bölgələrdə kəndlilər üzərinə fərqli və müxtəlif vergilərin qoyulması, vergi toplanmasında zorakılıqlar və s. məsələlər ciddi narazılıqlar yaradır, hətta kəndlilərlə vergi toplayanlar arasında toqquşmalara səbəb olurdu. Fəhlə-kəndli Müttəfiqliyi Komissarı S.M.Əfəndiyev 1925-ci ildə Azərbaycan rəhbərliyinin vergi siyasətində buraxdığı nöqsanları məcburi belə etiraf etmişdi ki, kənd təsərrüfatı vergi kompaniyasına biz (hökumət) hazır deyilik, bu siyasət çox pis hazırlanmışdır. Dəqiq uçot yox idi, vergilər düzgün qoyulmurdu. Şamaxı qəzasında vergi vahidi 11 man 13 qəpik, Kürdüstan qəzasında isə 59 qəpik olmuşdu. Salyan qəzasında da başqa cür vergi... verginin belə qeyri-bərabər bölüşdürülməsi böyük narazılıqlara və toqquşmalara səbəb olmuşdur (10, 115).

YİS-in Azərbaycanda həyata keçirilməsi məsələsinə o zaman müxtəlif münasibətlər, fikir və mülahizələr, ayrı-ayrı baxışlar sistemi mövcud idi. Əgər mərkəzdə onu tətbiq etmək mümkün isə, Azərbaycanda onun tətbiqi məsələsi bir çox çətinliklərlə əlaqədar idi. Çünki yerli milli xüsusiyyətlər, əhalinin milli psixologiyası və inkişafının müxtəlifliyi, Azərbaycan kəndinin iqtisadi geriliyi və əhalinin ağır sosial-iqtisadi durumu yeni iqtisadi münasibətlərin tətbiqi məsələsində ehtiyatlı hərəkət etməyi və beləliklə, obyektiv şəraiti nəzərə almaqla sosial-siyasətdə düzgün xətt yetirməyi tələb edirdi. Bu baxımdan XKS –nin sədri N.Nərimanovun tarixi xidmətlərini, onun gördüyü böyük işləri xüsusi qeyd etmək və qiymətləndirmək lazımdır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, məhz N.Nərimanovun xidməti sayəsində Azərbaycan ərazisində ərzaq vergisi xeyli yumşaldılaraq könüllü məhsul rüsumu olan «çanaq» vergisi ilə əvəz olundu. «Çanaq» 20 kirvənkə (8 kq) hesabı ilə yığılırdı.

N.Nərimanov tərəfindən “çanaq” siyasətinin həyata keçirilməsi sosial siyasətin mühüm və əhəmiyyətli tərkib hissəsi idi. Ona görə ki, Azərbaycan kəndlisi 1 “çanaq” vergisini verməklə bütün vergilərdən azad edilirdi. Ona görə də könüllü vergi rüsumu olan “çanaq” siyasəti kəndlilərin sosial vəziyyətini xeyli yaxşılaşdırdı.

Dövlətin sosial siyasətində yenilik olan «çanaq» kampaniyasını düzgün təşkil etmək və onun mahiyyətini kəndlilərə izah etmək üçün Azərbaycan rəhbərliyi ciddi iş aparırdı. XKS-nin sədri N.Nərimanov, Az.MİK-nın sədri Muxtar Hacıyev, müavini S.Ağamalıoğlu (1922-ci ildən ömrünün sonuna qədər Az.MİK sədri) və b. tez-tez rayonlara səfərlər edir, görüşlər keçirirdilər. İlk səfərin yekunu haqqında 1921-ci ilin avqustunda M.Hacıyevin və S.Ağamalıoğlunun birlikdə hazırladıqları hesabat xarakterli məruzə (3, i.3226, 18-21) diqqəti cəlb edir. Məruzədən aydın olur ki, Az.MİK rəhbərliyi 11 qəzada (Qazax, Tovuz, Şamaxor, Gəncə, Şuşa, Cəbrayıl, Tərtər, Göyçay, Ağdam, Nuxa və Zaqatala) olmuş və kəndlilərin çanaq vergisini həvəslə verdiyinin şahidi olmuşlar. Hətta bəzi kəndlilər sovet hakimiyyətini möhkəmlətmək naminə daha çox çanaq ödəməyi öhdəsinə götürmüşdü. Kəndlərdə toplanan çanaq (taxıl) dərhal

Bakıya çatdırılırdı. Çanaq toplanması Az.MİK-nın və Azərıtıfıağın rəhbərliyi altında həyata keçirilirdi. Lakin bu işdə Azərıtıfıağın nöqsanları özünü göstərirdi. Arayışdan aydın olur ki, Azərıtıfıağ çanaq toplanışını düzgün təşkil edə bilmir, onun acizliyi ucbatından Qazax kəndlilərindən yığılan taxıl Ermənistanə göndərilir. Bunun nəticəsidir ki, çörək Dilicanda ucuzdur, ancaq Qazaxda baha. Bu onu göstərir ki, çanaq vergisinin toplanılmasına dair mərkəzin vahid planı yoxdur. Yerlərdə Azərıtıfıağın işçiləri başqa orqanların əlindədir, onlar qısa hazırlıq işləri görə bilmirlər, kooperativlərlə kəndlilərin əlaqəsi zəifdir. Mərkəzdən kömək üçün Qazaxa göndərilən 9 nəfər məsul işçinin heç biri Azərbaycan dilində danışa bilmir. Belə olan halda onlar yerli kəndlilərlə necə ünsiyyət yarada bilərlər. Ayrı-ayrı rayonlarda sənaye məhsulu ilə ərzaq məhsulları arasında kəskin fərq var. “Qayçı” problemi (sənaye məhsulları istehlak malları arasında uyğunsuzluq qayçı problemidir.) yarandı. Yəni sənaye məhsulu kənd təsərrüfatı məhsulundan bir neçə dəfə baha idi. Belə bir şəraitdə çanaq vergisini toplamaq işini birləşdirmək məqsədilə Azərıtıfıağın işini qəza icraiyyə komitələri ilə əlaqələndirmək və Az.MİK-nın rəhbərliyi və nəzarəti altında həyata keçirmək lazımdır. Əgər belə olarsa Az.MİK-nın rəhbərliyi altında çanağın müvəffəqiyyətlə yığılması və Bakıya çatdırılması nəticəsində biz əhəmiyyətli nəticələrə nail ola bilərik (3, i.3226, 29-30).

«Çanaq» kompaniyası respublikanın ictimai siyasi həyatında böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Xüsusilə respublikanın belə ağır durumunda, sovet hakimiyyətinə qarşı xalq hərəkatının, etirazların genişləndiyi və mövcud ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyətin ağır olması haqqında S.Ağamalıoğlunun verdiyi məlumat zamanında (13, 4 okt., 1921) belə bir könüllü rüsum kompaniyasının həyata keçirilməsi doğrudan da böyük hadisə idi. 1921-ci il oktyabrın 4-də Az.MİK-nın sessiyasında məruzə ilə çıxış edən N.Nərimanov qeyd etdi ki, bizim əsas vəzifəmiz olan fəhlə-kəndli ittifaqının möhkəmlənməsində «çanaq» böyük rol oynamışdır. Qısa müddətdə 100 min pud çanaq (taxıl-İ.A.) toplanmış və bu ərzaq Bakı fəhlələrinə göndərilmişdir. Nəticədə Bakı fəhlələri gördü ki, o tək deyil, arxasında Azərbaycan kəndliləri dağ kimi dayanıb (13, 5 okt., 1921).

Az.MİK-nın Rəyasət Heyətinin 16 sentyabr 1922-ci il tarixli qərarı ilə əhalidən toplanan verginin 50 faizi imkansız adamlara paylanmış, Qərbi Avropa ölkələrində təhsil alan azərbaycanlı tələbələrə maddi kömək kimi göndərilmişdi (3, i.2953, 1). 1922-ci ilin əvvəlində əhalidən toplanan 72 min pud taxıl (çanaq) aclara paylanmışdı, onun 11 min pudu rayonlarda imkansızlara paylanmışdı (13, 5 mart 1922).

Sosial siyasətin müxtəlif məsələlərinə dair qərarlar qəbul edildi. Az.MİK-nın üçüncü sessiyasında (5 mart 1922) kənd təsərrüfatı vergisi haqqında (2, i.14, 3; 360, 23-24), AK(b) P MK plenumu (7-8 mart 1922) ərzaq vergisinin tətbiqi haqqında qərarlar verdi (8, 109). Bundan sonra 1922-ci il aprelin 13-də ərzaq vergisi haqqında Azərbaycan hökumətinin dekreti verildi. Azərbaycan SSR II Sovetlər qurultayı (28 aprel 1922) ərzaq vergisi haqqında Az.MİK-nın verdiyi dekreti təsdiq etdi (14, 23-24). Azərbaycanın II Sovetlər qurultayının

qəbul etdiyi qərarlarda deyilirdi ki, kənd təsərrüfatını inkişaf etdirmək və ərzaq bolluğunu yaratmaq üçün təxirəsalınmaz tədbirlərin həyata keçirilməsinə diqqət artırmaq lazımdır. Qurultay dövlət və kooperativ kredit idarələri vasitəsilə kəndlilərə kənd təsərrüfatı krediti təşkil etmək və bundan ötrü xüsusi fondlar ayırmağın lazım olduğunu kəndlilərin sosial-siyasi fəallığını artırmağın, ərzaq vergisinin yeni qaydalarını düzgün başa düşməyin vacibliyini, bir sözlə, kənd təsərrüfatını bərpa və inkişaf etdirməyin strateji əhəmiyyətə malik olduğunu xüsusi vurğuladı və ölkədə iqtisadiyyatın tərəqqisinin istiqamətlərini müəyyənləşdirdi.

Əhalinin sosial vəziyyətinin ağır vaxtında, aclığın hökm sürdüyü, xəstəliklərin yayıldığı bir ölkədə ərzaq qıtlığından çıxmağın yeganə və düzgün yolunu YİS-yə keçməkdə görün partiya və dövlət orqanları 1922-ci il aprelin 13-ü tarixi dekretlə həmin proqrama keçərkən kənd təsərrüfatında, heyvandarlıqda və ərzaq proqramının həyata keçirilməsində bütün məhdudiyyətləri aradan götürdü. Azad bazar iqtisadiyyatına keçildi, Az.MİK Rəyasət Heyətinin qərarı ilə respublika ərazisində çoxlu kooperativlər yaradıldı, şəxsi ticarət kapitalı canlandı, respublikada sabiq valyuta – qızıl pul sisteminə keçildi. Az müddətə respublikada 131 mindən çox üzvü olan 129 kooperativ fəaliyyətə başladı. 59 iri kooperativin 30 min üzvü var idi. Azərbaycanın şəhərlərində 7 795 ticarət müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi ki, onun da 93-ü dövlət, 108-i kooperativ, 7 594-cü isə şəxsi idi. Şəxsi ticarət müəssisələrinin 4 787-si Bakıda yerləşirdi. Ticarətin 80 faizi şəxsi adamların əlində idi. Şəxsi ticarət kooperativlərinin təcürbəsi sayəsində 1922-1925-ci illərdə taxıl istehsalı, maldarlıq məhsulları, kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları artdı (15, 26 aprel 1989). 1921-ci ildəki dəhşətli aclıqdan əziyyət çəkən ölkə, 1924-cü ildə xaricə çoxlu taxıl satdı.

Dövlətin sosial siyasətində əhalinin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün Az.MİK-nın nəzdində komitə (Азкомтружениц-İ.A.) yenidən quruldu (6, i.134, 139) və yoxsulların mənafeyinin müdafiəsinə qalxdı. Əslində bu komitənin əsas vəzifəsi əhalinin sosial vəziyyətini yaxşılaşdırmaq idi. Komitənin nəzdində 4 bölmə yaradıldı. Komitənin tərkibini Az.MİK müəyyən edirdi. Məhz bu komitənin fəaliyyəti nəticəsində kəndlilərə əlavə güzəştlər edildi. AZ.MİK-nın 1922-ci il 3 iyun tarixli qərarı ilə «Bağların əvvəlki sahiblərinin istifadəsinə qaytarılması haqqında» dekreti verildi. Bu dekretin böyük əhəmiyyəti oldu. Əvvəlki bağ sahibləri gücü çatana qədər bağ yeri götürüb becərməli idi. Bu mühüm məsələyə nəzarət etmək üçün Az.MİK-in qərarı ilə respublika torpaq komissarlığına konkret göstərişlər verildi. Bununla əlaqədar Az.MİK-in məsul işçiləri rayonlara ezam edildi və təkliflər paketi (3, i.2953, 251, 257) hazırlandı.

«Torpaqlardan qanunsuz istifadə edilməsi hallarının cəzalandırılması haqqında» 1922-ci il oktyabrın 21-də Az.MİK-nın qərarı verildi. Qərada yerli hakimiyyət orqanlarına konkret göstərişlər verilirdi (3, i.2953, 30). Az.MİK-nın 1922-ci il 30 dekabr tarixli digər qərarı ilə Azərbaycanın dövlət torpaqlarının ümumi mülkiyyəti haqqında respublikanın bütün torpaqlarından ibarət Dövlət Fondu yaradıldı (7, i.328, 20). Qərara əsasən, həmin torpaqlar pulsuz

olaraq xalqın daimi istifadəsinə verildi. Bu qərara uyğun olaraq Dövlət torpaqlarından ayrılaraq şəhər və şəhər tipli torpaq fondu yaradıldı (7, i.328, 21). Bununla da şəhər əhalisinin bağ evləri və bağ torpaqları ilə təmin edilməsinə əlverişli sosial siyasi şərait yaradıldı.

Dövlətin sosial siyasətində həyata keçirdiyi tədbirlər nəticəsində respublikanın xalq təsərrüfatının bərpa və inkişaf etdirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli işlər görüldü, kənd təsərrüfatı və iqtisadiyyat dirçəldi, əhalinin maddi durumu yaxşılaşdı. Azərbaycan Sovetlərinin IV qurultayında (mart, 1925) XKS-nin sədri Q.Musabəyovun hesabat məruzəsində göstərilirdi ki, respublikanın əkin sahələri 1913-cü ildəkinin 96 faizinə çatmış, pambıq əkin sahələri isə 80 faizini təşkil etmişdir. Əhalidən 1923-cü ildə 2,75 milyon manat, 1924-cü ildə isə 5,4 milyon manat kənd təsərrüfat vergisi yığılmışdır (3, i.444, 2-8).

Rəsmi orqanlar tərəfindən göstərilirdi ki, aprel işğalından sonra Azərbaycan kəndlilərinə 1 262 401 desyatin mülkədar torpaqları verilmişdi (13, 25 noy., 1923). Lakin onlardan istifadə yarıtmazdır. Ancaq bu, bolşevik yalanı idi. Faktlar təsdiq edir ki, 1920-ci ildə cəmi 615 min desyatin, 1922-ci ildə isə 659 min desyatin torpaq becərilirdi (15, 4 may, 1922). Faktlar onu göstərir ki, kommunistlər torpaqdan istifadə qaydaları haqqında düzgün sosial siyasət aparmağı bacarmırdılar.

Bununla belə, Az.MİK-nın IV çağırış 2-ci sessiyasında isə (iyul, 1925) D.Bünyadzadə məlumat verdi ki, bərpa illərində qarşıya qoyulan vəzifələr yerinə yetirilmiş və iqtisadiyyatın möhkəm bünövrəsi yaranmışdır (2, i.72, 9).

Beləliklə, aparılan tədqiqat və araşdırmalar nəticəsində aydın olur ki, aprel işğalından sonra sovet hakimiyyət orqanlarının bolşevik rəhbərliyi Azərbaycan kəndində həyata keçirmək istədiyi sosial siyasətdə ciddi qüsuralara yol verir, aqrar və vergi məsələlərində səhvlər edir, kənd təsərrüfatının bərpa və inkişaf etdirilməsinə cəhdlər göstərsə də, çox vaxt əhalinin narazılığı ilə qarşılaşır və buna görə də inzibati-amirlik qərarlarını getdikcə sərtləşdirirdi. Bütün bu çatışmazlıqlara və Mərkəzin Azərbaycanda apardığı işğal rejimi siyasətinə baxmayaraq 20-ci illərin əvvəllərində ilk müvəffəqiyyətlər özünü göstərirdi. Faktlar, rəqəmlər və arxiv materialları dediklərimizi təsdiq edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.379, siy.1, iş 90, 3155, 5633, 5736, 7481
2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.379, siy.16
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.379, siy.3, iş 2a
4. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.410, siy.1, iş 4, 90, 99; f.411, siy.20, iş 42; siy.7, iş 391
5. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi yanında Siyasi Partiyalar və İctimai Hərəkətlər Dövlət Arxivi, f.1, siy.74
6. ARPİİ SPİHDA, f.1, siy.74
7. ARPİİ SPİHDA, f.1, siy.85, iş 249
8. Azərbaycan Kommunist Partiyasının qurultayları, konfransları və MK plenumlarının qətnamə və qərarları. Bakı: Azərb. Dövlət nəşriyyatı, 1987, 712 s.
9. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. IV cild, Bakı: Elm, 1980, 592 s.

10. Əfəndiyev S.M. Seçilmiş əsərləri. II cild, Bakı: Azər nəşr, 1990, 397 s.
11. Kommunist qəzeti 1989, № 2, 26 aprel.
12. Lenin V.İ. Əsərlərinin tam külliyyatı, 42-ci cild Bakı: Azər nəşr, 1983, 480 s.
13. “Бакинский рабочий” qəzeti 1921-1922
14. Резолюции и постановления съездов советов Азербайджанской ССР (1921-1937 гг.). Баку: АН Азерб. ССР, 1961, 200 с.
15. Məmmədov N.Z. Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin yeri və rolu (1921-1938-ci illər), Bakı, BDU nəşriyyatı, 2012, 508 s.

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ДЕРЕВНЕ ПОСЛЕ АПРЕЛЬСКОЙ ОККУПАЦИИ (1920-1925 ГГ.)

И.С.АХМЕДОВА

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется социальная политика, проводимая большевистским руководством в азербайджанской деревне после апрельской оккупации, ее цели и задачи. На конкретных фактах анализируется значение политики «Чанаг», вопросы продовольствия и аграрной политики. В том числе посвящается трудности азербайджанской вариант Н.Е.П.-а осуществления в Азербайджане.

Ключевые слова: социальная политика, продовольственный налог, налог «Чанаг», азербайджанская деревня, проблема ножниц, Новая Экономическая Политика

SOCIAL POLICY IN THE ANCIENT AZERBAIJAN AFTER THE APRIL OCCUPATION (1920-1925)

I.S.AHMADOVA

SUMMARY

The article analyzes the social policy pursued by the Bolshevik leadership in the Azerbaijani village after the April occupation, its goals and objectives. On specific facts, the importance of the policy of "Chanag", issues of food and agrarian policy are analyzed. Also, hardships in applying new economic policy and its Azerbaijan version are investigated.

Keywords: social policy, food tax, Chanag tax, Azerbaijani ancient, Scissors problem, New Economic policy.